

Ярослав ЛОГІНСЬКИЙ

ПЕДАГОГІЧНИЙ ВНЕСОК В.І. ЗАБАШТИ У ВІТЧИЗНЯНУ ХУДОЖНЮ ОСВІТУ

Розглядається педагогічний досвід визначного сучасного художника, керівника пейзажної майстерні Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури, професора В.І. Забашти. Основна увага приділяється авторській творчій методології, тим принципам, які вирізняють його як одного з кращих в сучасній історії мистецької освіти фахівців. Індивідуальні професійні якості, національна платформа та характер митця розкриті в цілому ряді підходів педагога до нових генерацій українських художників-пейзажистів.

Ключові слова: Василь Забашта, мистецька педагогіка, малярство, пейзаж, метод, етюд, пленер, школа пейзажного живопису.

© Я. ЛОГІНСЬКИЙ, 2016

Педагогічний внесок Василя Івановича Забашти — визначного сучасного живописця, народного художника України, професора Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури, побудований на глибокому розумінні своєї справи, доповненому з роками великим життєвим досвідом митця. Керівництво майстернею — це не тільки його педагогічний хист та численні послідовники, але й вміння і бажання передати свої знання та досвід наступним поколінням художників. Його праця зі студентами НАОМА є вкрай цінною з погляду методики викладання спеціальних дисциплін, в першу чергу академічного і плерного живопису. На цю тему художник написав чимало сторінок спогадів, неодноразово ділився досвідом зі своїми колегами, представниками різних поколінь українських живописців. На сьогодні важливо звернутися до цього цінного досвіду педагога з огляду на актуальність розробленої митцем методології.

З огляду на те, що про В.І. Забашту як про педагога є досить мало друкованої інформації, а про методику та педагогічне спрямування лиш побіжно згадується й залишено практично без уваги, сьогодні актуалізується потреба вивчення питомих особливостей його концепції виховання молоді генерації митців. Деякі статті, які освітлюють аспекти цієї проблеми, були написані його асистентом І.Ю. Мельничуком. Інші автори публікацій про Василя Івановича (М. Протас, Р. Чума, М. Дьомін, Ф. Азовець та ін.) робили більший акцент на творчості майстра, аніж на його педагогічних принципах.

Поставлена проблема нашої статті висвітлює методологію викладання В.І. Забашти в стінах Національної академії мистецтв та архітектури. Виходячи з цього, здійснюється спроба вивчення зв'язку між класичним підходом до професійного вишколу та його індивідуальним баченням спеціальних питань викладання та формування мистецького росту студента. Водночас цей матеріал дасть змогу нам краще зрозуміти психологію відносин вчителя та його учнів у процесі програмного навчання, а також безпосередній вплив образного бачення та експресивності характеру на своїх вихованців через особистий досвід та самовдосконалення. Таким чином, досліджуючи педагогічний внесок Василя Івановича, ми маємо змогу з'ясувати взаємозв'язки між традиціями та авторським методом педагога.

Свою педагогічну діяльність в Київському державному інституті В.І. Забашта розпочав з

1952 року. Впродовж цього часу педагог виховав плеяду художників, які достойно репрезентують пейзажну майстерню реалістичного живопису. Ця майстерня з часу її заснування посідала рівноправне місце поряд з майстернями історико-батального, портретного та побутового жанрів. У різні часи її очолювали М. Бурачек, Г. Світлицький, І. Штільман. В другій половині 1950-х рр. цю майстерню ліквідовують, вважаючи її жанрово аполітичною. З відновленням у 1993 р., рішенням вченої ради Української академії мистецтв пейзажна майстерня набирає нового звучання під керівництвом професора В.І. Забашти.

Очолюючи майстерню пейзажного живопису в НАОМА, В. Забашта виробив власну методику навчання, базовану на поєднанні теорії і практики. Головною метою майстерні ставляться пошуки шляхів нового осмислення суті національного мистецтва, новітнє бачення динаміки розвитку в методологічних засадах та індивідуального самовираження на основі професіоналізму. Одним з важливих завдань у навчанні живопису В.І. Забашта вбачав у формуванні самостійного мислення учня — як запоруки свідомого відношення молодого художника до реальної дійсності і до мистецтва. Творча активна професійна підготовка, заснована на знанні зображуваної природи, її структури з умінням передавати в малярстві своє емоційне відношення до побаченого — ще одне завдання, яке ставив перед своїми учнями мистець. Аксиомою цієї майстерні є збереження та розвиток творчого індивідууму кожного студента.

Починаючи з третього курсу, коли студент приходить в майстерню, йому пропонується самостійний вибір теми згідно з його підготовленістю та розумінням проблематики поставленої мети. Цьому передують праця над натурними етюдами, де студент розкриває свою індивідуальність. Кінцевою метою майстерні є створення картини, а для цього учень повинен опанувати усі її стадії створення — пошук ескізів, форескізів, досконало прорисований картон та пошуковий матеріал кольорового вирішення. Всі ці навички набуті впродовж двох років, випробовуються в створенні малого диплому на четвертому курсі й виявляють всі можливості та недоліки перед написанням вирішального твору — великої картини.

Як художник-педагог В.І. Забашта уникає зайвої дидактичності і не обмежує свободи творчості молодих художників разом з передачею їм суто технічних навичок і теоретичної підготовки, направляючи їх енергію і талант до вирішення художніх завдань. Слід зауважити, що Василь Забашта досить велике значення надає здатності учнів до саморозвитку і самореалізації як визначальному фактору майбутньої успішної діяльності. Значна роль у процесі навчання належить розвитку творчого потенціалу особистості студента в контексті безперервної освіти, активізації пізнавальної діяльності, орієнтації на засвоєння власного досвіду творчої діяльності, розвитку пізнавальних та особистісних можливостей студента.

В.І. Забашта вважає недопустимим просте копіювання оточення. Насамперед слід прагнути передати «відчуття» природи. Недостатньо змалювати мотив, просто описавши його, — важливо вловити життя, настрої природи, яка викликає в людині співзвучний стан: «Пейзаж — це не копіювання самої природи. Це створена дійсність, для відтворення якої реальний світ є необхідним стимулом і невичерпним джерелом» [1]. Майстер доносить до учнів думку, що найбільше, довговічне, неперехідне значення в малярстві краєвидів має пейзаж-картина, в якій композиція лінійна і композиція мас, композиція світлова і композиція барв мусять бути не випадковими, не інтуїтивно-імпресіоністичними не імпровізаційними, не етюдними, а знайденими, сформованими, продуманими. У цьому переконанні художника проявляється його сповідання класичної базової освіти. Як і в картині, так і в педагогіці «ретельна продуманість» — це точна характеристика відношення до справи, за яку береться відповідальна людина. Його глибокі знання культури, історії, традиції рідного народу у синтезі з величезною любов'ю та шітетом до його землі допомагали митцю й педагогу споглядати, переосмислювати, творити і вчити. Робота над етюдами в умовах пленеру посідала вагоме місце в роботі майстерні. «Перші постановки (на початку року) ставились на вулиці протягом місяця й остання весняна також писалась на повітрі. В непогоду писалась якісь шматки по пам'яті, потім звірялись й паралельно ж писалась композиція»¹.

¹ Із розмови автора з І.Ю. Мельничуком. Весна 2012 р. Рукопис інтерв'ю зберігається в архіві автора.

Сама тематика постановок ставилась в українському ключі, уникалась формальність підходу до задач, акцентувалась увага на одяг, задум традиційно українське по духу².

Готуючись до кожної зустрічі зі студентами, Василь Іванович приносить власні книги, репродукції, підбирає відповідну літературу в бібліотеці й веде дискусійні обговорення. Притримуючись обраного шляху в творчості, він ділиться ним зі студентами і як педагог. Виважений підхід, продуманість перших емоцій, викладених в матеріалі, повинні бути підкріплені й завершені, за переконанням В. Забашти, тим багажем знань і досвіду, якими здобуває, володіє й не перестає розвивати кожний художник.

Чимало студійців закінчили художній інститут і стали митцями-професіоналами. Серед учнів Забашти — заслужені та народні художники, академіки: Василь Гурін, Тетяна Голембієвська, Михайло Романишин, колишній директор Національного музею образотворчого мистецтва України, Ірина Макарова-Вишеславська (одна з перших учениць В.І. Забашти), Прокіп Колісник, один з провідних сучасних художників Словаччини, Павло Гуцу, Ігор Мельничук, тепер асистент в майстерні Василя Івановича, Євгеній Товстуха, який був одним з учнів, які навчалися ще давніше в іозстудії В.І. Забашти при Жовтневому палаці культури в Києві. Досягнення випускників майстерні Василя Івановича набувають особливої актуальності, оскільки пов'язані з періодом в історії славних традицій київської пейзажної школи першої половини ХХ ст. й формуванням новітньої школи пейзажного живопису.

В чому значення педагогічних установок Василя Забашти, які перейняли на себе його учні? На перший погляд відповідь на це запитання очевидна — уважне, а, точніше, осмислене, філософське ставлення до природи в широкому сенсі цього поняття. Від камерної лірики настроєвих пейзажів з останніх виставок В. Гуріна, могутня кольорова розробка пленеру Голембієвської, пошуки індивідуального вираження М. Романишина та І. Мельничука в карпатських мотивах, поташнянський «барбізон» П. Колісника і закінчуючи сюрреалістичними алегоріями Павла Гуцу, — всіх цих май-

² Із розмови автора з В.І. Забаштою. Осінь 2010 р. Рукопис інтерв'ю зберігається в архіві автора.

стрів поєднує пильне спостереження за пульсацією життя. Навіть при побіжному огляді цих авторів ми не можемо не звернути увагу на індивідуальну векторність пластично-виражальними засобами. Характеристики стають більше об'ємно-наповненими, коли на них нашаровується творчий метод автора. Таким чином ми переконуємось, наскільки неоднозначною постає проблематика запитання. Осмислена передача комплексу чуттєвих вражень, індивідуальна метода автора та національна ідентичність, — такими основними узагальнюючими положеннями можна схарактеризувати основний принцип школи В.І. Забашти. Підтвердженням останнього з трьох положень можна ілюструвати роботами І. Макарової-Вишеславської, П. Колісника, П. Гуцу та інші, які зараз проживають за кордоном. Так, на картині «Макова» І. Макарової-Вишеславської з особливим відчуттям написана жінка у вишиванці з червоною хустиною, — цей образ національного духу ще з більшою експресією вибудовується кольоровою динамікою, яка підсилюється мажорним акордом у вигляді макового вінка. Ще з більшою силою та виразністю ідейного задуму можна поставити в цей ряд композицію «Буковинська мати». На цьому полотні виражена ідея тягlosti національної культури та традицій, які виразились у пластичному трактуванні вишиванок. Цей «буковинський стрій» можна доповнити «подільськими» плернерними полотнами Прокопа Колісника. «...З багатьох з них «дихає» неповторна українська природа та якась вища сакральна духовність» [2], — такою влучною характеристикою змальовує полотна цього автора в своїй статті Микола Мушинка. Проілюструвати ці слова можна плернерною роботою «Дорога в Поташню». Монументальність станкової композиції, чистота кольорової пластики і тонко виважена ясність композиції перетворюють плернерний етюд на повноцінне полотно. Слід зазначити, що автор в кожній роботі доводить своє виняткове вміння продемонструвати композиційне чуття, що вигідно підкреслює задум твору. Такі ж плернерні завдання вирішує, але по-своєму, Т. Голембієвська в тематичних картинах «Куманці», «Висока нагорода», «Карпатські мотиви», «Безсмертя» та ін. Широкий розкутий мазок майстрині не може приховати могутність кольорових співвідношень, які

роблять твори одразу ж впізнаваними. Звернемо увагу й ще на одну немаловажну деталь — контражур, за який бралися не всі майстри. Мисткиня наче з легкістю вирішує складну проблему — яскравість барв, не завантаженість «чорнотою», а натомість загострена кольорова вальорність декоративної плями. Мусимо звернути увагу на те, що такі ж завдання вирішувались і її вчителем — В.І. Забаштою. Взагалі ця проблема заслуговує на окреме дослідження, коли прискіпливіше придивитись до таких творів Забашти, як «Світлана», «Піони», «Портрет дружини на пляжі» та ін. Цією ж проблемою, до певної міри, займається ще один колишній учень, а тепер асистент Василя Івановича, Мельничук І.Ю. Цього автора в першу чергу цікавить підвищена яскрава мажорність, доведена до гранично крайньої зіставленості кольорових порогів. В деяких моментах складається враження, що художник в інтенсивному пошуку особливої фарби, ще ніким не звіданої. І це «св'ято кольорів» (так любить характеризувати колоризм Забашта) оправдано інтенсивним сонцем та яскравим побутом гуцульських карпат. Карпатські мотиви звучать і в роботах М.М. Романишина. Його пошуки виразності дещо відмінні від праць Мельничука. Хоча цих авторів поєднує обрана тема, пошуки святкової величі, та за виражальними засобами вони різні. Романишин вибудовує м'яку повітряну перспективу в різний спосіб, без зайвої кольорової динаміки, при цьому колір звучить оправдано напруженим. Виправдано це й композиційним кадрюванням рами твору. В його пейзажних роботах чується максимальна напруга піку, заспокоєного приемною пастельною млою самих вищих точок гір.

Результат таких пошуків можна ілюструвати роботами «Чабан з трембітою», «Закарпатський хребет», «Св'ято. Гуцульський танець». Ці полотна не випадково згадані, в них відображається суть підходу до поставлених проблем — станкова декоративність, імпресіоністичний колоризм та підкреслена динамічна композиція. Цими визначеннями, а також згаданими методичними принципами інших учнів можна охарактеризувати педагогічну платформу майстерні Василя Івановича. Та не тільки за цими ознаками набуває картина мистецької вагомості. Твір мистецтва стає глибинним тоді, коли в ньому про-

глядається життя у всій його повноті та красі, різноманітності і, разом з тим, в ньому передана духовна атмосфера часу, думки й почуттів. Поетична основа настільки різних за стилістикою робіт безсумнівна і не потребує доказів.

Важливо підкреслити, що вони переконливо і наглядно показують невичерпні можливості реалістичного методу, і що метод цей «вбирає» в себе все багатство емоційного, духовного життя народу, включаючи і його національні традиції. Саме такими педагогічними установками підкріплений фундамент школи Василя Івановича Забашти.

У поступальному мистецькому процесі на певних етапах відбуваються спади і піднесення, викликані різними причинами. Початок ХХІ ст. відзначається паралельним побутуванням різних мистецьких течій і стилів. Захоплення такими здобутками сучасного світового мистецтва в час бурхливого обміну Інтернетінформацією, без ґрунтового аналізу вчителя, дає часто сумнівні результати. Молоді люди схильні захоплюватись новітніми псевдоекспериментами задля швидких результатів, забуваючи про ідейно-духовну наповненість. Під тиском сучасних технологій починає занепадати станкове малярство як «не прогресивне». Таке хибне судження викликано поверхневими знаннями молодих митців, які, на відміну від «старої школи», звикли до швидкоплинних, не довготривалих ефектів. Тому на своє стійке переконання Василь Іванович повсякчас закликає до студентів, чи то в майстерні, чи на загальних зборах в Академії, на захистах дипломних робіт **поглиблено** цікавитись здобутками національного та світового мистецтва. Безумовно, багаж культурних та мистецьких знань, до яких апелює Забашта, вкрай цінні для сучасного молодого покоління. Своїм живим прикладом на кожній своїй персональній виставці він практично втілює теорію своїх десятилітніх теоретично-практичних досягнень.

Сучасне малярство, малярство ідей трансформується технічними засобами в імпресію духовну. Досягнення майстерні Василя Івановича набувають особливої актуальності, оскільки пов'язані з поняттям значимої для культурної історії традиції київської пейзажної школи першої половини ХХ ст. Відданість традиціям та постійне експериментування в своїй творчій лабораторії й сформували новітню шко-

лу пейзажного живопису, яка цікава своєю самобутністю та національним колоритом.

1. Мельничук І.Ю. Завдання з пейзажу під час літньої практики: методичні аспекти / Мельничук І.Ю. // Традиції та новації у вищій архітектурно-художній освіті. — Київ, 2010. — № 9. — С. 4.
2. Микола Мушинка. Інтернет стаття. — <http://zakarpattia.net.ua/Special/104181-U-Priashevi-vidbulasia-40-va-personalna-vystavka-Prokora-Kolisnyka-FOTO>.

Yaroslav Loginskyi

V.I. ZABASHTA'S PEDAGOGIC CONTRIBUTION INTO THE NATIVE ART EDUCATION

The article deals with teaching experience outstanding contemporary artist, head of landscape workshop of the National Academy of Fine Arts and Architecture, Professor V.I. Zhabashta. The main attention is paid to the author's creative methodology, the principles that distinguish him as one of the best in the modern history of art education professionals. Individual professional quality, national platform and character of

artist revealed in a number of teacher's approaches to new generations of Ukrainians landscape painter.

Keywords: Vasyl Zhabashta, art education, painting, landscape, method, sketch, open air, landscape painting school.

Ярослав Логинский

ПЕДАГОГИЧЕСКИЙ ВКЛАД В.И. ЗАБАШТЫ В ОТЕЧЕСТВЕННОЕ ХУДОЖЕСТВЕННОЕ ОБРАЗОВАНИЕ

В статье рассматривается педагогический опыт выдающегося современного художника, руководителя пейзажной мастерской Национальной академии изобразительного искусства и архитектуры, профессора В.И. Забашты. Основное внимание уделяется авторской творческой методологии, тем принципам, которые выделяют его как одного из лучших в современной истории художественного образования специалистов. Индивидуальные профессиональные качества, национальная платформа и характер художника раскрылись в целом ряде подходов педагога к новым поколениям украинских художников-пейзажистов.

Ключевые слова: Василий Забашта, художественная педагогика, живопись, пейзаж, метод, этюд, пленэр, школа пейзажной живописи.